

Из всего того, что было сказано, следует вывод: научное исследование белорусской антропонимии невозможно без глубокого знания литовской (балтийской) антропонимии, также как немислимо изучение большинства современных литовских антропонимов (фамилий) без учета соответствующих данных из области белорусской антропонимии.

В четвертой главе „Састаўныя найменні“ (с. 152—169) описываются сложные наименования, как мужские, так и женские, состоящие из нескольких антропонимов. Данные, приведенные автором, имеют большое значение для выяснения процесса становления современной системы наименования белорусов (имя + отчество + фамилия). Для специалистов, работающих в области литовской антропонимики, ценным является наблюдение автора (с. 154) о том, что дублетные патронимы с *-ович* и *-евич* (напр., *Леванцович* || *Леванцевич*) образуются от основ, которые оканчиваются на согласные *к, ш, н, ц*. В документах, относящихся к современной этнографической Литве, такие дублеты очень распространены и образуются от всех основ, оканчивающихся на любой согласный.

Ценным для нас является также вывод автора, что антропонимы с суффиксом *-ский/-цкий* имеют в основном топоними-

ческий характер (лексической основой их выступает топоним) и только впоследствии под влиянием моды польских антропонимов на *-ski* стали образоваться непосредственно от антропонимов (с. 155). Наши собственные наблюдения показывают, что так же обстоит дело и с соответствующими антропонимами в тех документах, которые относятся к современной этнографической Литве.

Очень ценными являются таблицы, в которых автор приводит статистические данные (отдельно для Гродненской и для Брестской земель, для документов XVI и XVII вв.) по употреблению антропонимов на *-ович/-евич*, *-ич/-иц*, *-ов/-ев*, *-ский/-цкий* и на другие суффиксы, причем отдельно для антропонимов, идущих первым, вторым, третьим и четвертым компонентом наименований.

Использование учеными богатых материалов рецензируемой монографии осложняется отсутствием указателя всех изучаемых антропонимов. Этот недостаток типичен для трудов по белорусской антропонимике. Ведь и книга Н. В. Бірылы „Беларуская антрапанімія“ (Мінск, 1966) в научных целях по существу может быть использована лишь при условии предварительного составления самим читателем указателя или соответствующей картотеки.

З. Зинкявичюс

P. Skardžius, *Lietuvių vandenvardžiai su -nt-. Jų daryba, kilmė, reikšmė*, „Lituanistikos darbai. Lituanistikos institutas“, Brooklyn, III, 1973, 9—72.

Žinomas lietuvių kalbininkas Pranas Skardžius paskelbė stambią studiją, kurioje nagrinėjama gausus lietuvių vandenvardžių būrys — upių ir ežerų vardai su priesaga *-nt-*.

Lietuvių vandenvardžiai — priesagos *-nt-* vediniai — yra vieni archaiškiausių, todėl jie iš seno traukė tyrinėtojų dėmesį. Tačiau dėl jų kilmės bei darybos buvo pareikšta

ir labai skirtingų nuomonių. Visų pirma, reikia minėti kelis R. Schmittleino darbus, kuriuose šis autorius daugumą lietuvių vandenvardžių su *-nt-* paskelbė germaniškais. Diskusija dėl jų užtruko¹, todėl P. Skardžiaus studijos pasirodymas yra lauktas — ji išsklaidys daugelį abejonių.

¹ Plačiau žr. „Baltistica“ II (1) 97 t. t.

Visų pirma, su šia studija turėtų būti galutinai palaidota hipotezė, ginama bemaž tik R. Šmitleino, kad dauguma lietuvių vandenų vardų su *-nt-* gali būti germanizmai.

Bet ne vien tik tokia P. Skardžiaus studijos svarba. Ji įdomi ir kitais aspektais. Čia noriu truputį akcentuoti jos teorinę pusę.

Kalbamojoje studijoje vandenvardžiai nagrinėjami ne vienu kuriuo (darybiniu, leksiniu ar pan.) aspektu, bet įvairiapusiškai. Autorius hidronimą traktuoja ne šiaip tik kaip leksikos elementą, o kaip *nomina propria*. Jam svarbu išsiaiškinti ir formalią, darybinę hidronimo sudėtį bei kilmę, ir hidronimo ikitoponiminę prasmę, jo „reikšmę“, jeigu taip galima pasakyti, įvardijimo, pavadinimo metu. Ką pradžioje reiškė, ką turėjo galvoje žmonės, pavadinę upę *Kražantė*? Sintetiškas vandenvardžių darybos, kilmės ir „reikšmės“ nagrinėjimas leidžia autoriui „perprasti“ visą hidronimą. Tai labai svarbu, be kita ko, ir lietuvių hidronimų semantikos aiškinimui. O kalbant apie hidronimų semantiką, svarbu konstatuoti ne tik ir ne tiek tai, kad, sakysim, upės vardas *Vėbris* yra galūnės *-is* vedinys iš gyvūno pavadinimo *vėbras* „bebras“, bet kad tai vardas, „reiškias“ vebringą, vebrų gyvenamą upę. Arba ežero vardas *Gilūšis* – tai ne vien hidronimas, su priesaga *-ūšis* padarytas iš būdvardžio *gilūs*, bet kad *Gilūšio* pirminė „reikšmė“ buvo išskiriamoji, pabrėžiamoji – „gilusis“.

P. Skardžius savo studijoje nagrinėjo ne šaknis ir priesagas, o ištisus hidronimus. Tokiam nagrinėjimui reikėjo atlikti du dalykus – išsiaiškinti hidronimų šaknų (kamienu) reikšmę, t. y. atlikti leksinę analizę, ir išnagrinėti priesagų kilmę. Savo studijoje autorius tai ir atliko, tuo būdu sudarydamas prielaidas bene svarbiausiai darbo išvadai – gana argumentuotam hidronimų su *-nt-* „reikšmės“ aiškinimui. Toji „reikšmė“ buvusi posesyvinė, priklausymo arba kilmės. Sakysim *Kražantė* – tai buvusi „Kražių upė,

kražinė, kražiškė“, o *Kregždaūtė* – tai „kregždžių, kregždinė upė“. Galutinė autoriaus išvada yra tokia: *-nt-* priesagos vandenvardžiai „savo vartosena ir reikšme yra didžiai artimi priesagų *-ijas/ -ija, -inis/ -inė, -ynas/ -yna, -iškis/ -iškė* ir kt. vandenvardžiams; jie taip pat dažnai dar prilygsta kilmininkines žodžių grupes arba sudėtinius žodžius, kurių pirmoji sudaromoji dalis gali atstoti kilmininką arba būdvardį“ (p. 58). Toliau autorius pabrėžia, kad „jie ar bent jų dalis yra buvę būdvardiniai dariniai“ – plg. *Gausantė* – „gausioji“, *Širvintà* – „širvoji, širvinė“, *Tilžintà* – „tilžinė, tilžiškė“.

Autorius taip pat pastebi, kad priesagos *-nt-* vandenvardžiai diminytyvinės reikšmės neturi (tokią reikšmę šios grupės hidronimams yra priskyres R. Šmitleinas).

Baltų hidronimijos tyrinėtojus labai sudomins ir P. Skardžiaus studijoje pateiktos vandenvardžių su *-nt-* etimologijos (iš viso apie 60). Autorius yra gerai susipažinęs su atitinkama toponimikos literatūra, palyginimui gausiai naudoja baltų ir kitų ide. tautų vardyno ir žodyno medžiagą, aiškinimus pateikia glaustus, bet argumentuotus ir paprastai gana įtikimus. Ten, kur viena išvada buvo sunku padaryti, autorius duoda du ir daugiau galimų aiškinimų.

Suprantama, ne visų vandenvardžių su *-nt-* kilmę pavyko galutinai nustatyti. Dėl to stebėtis nėra ko, nes visiems žinoma, kad hidronimų etimologijos – labai sudėtingas dalykas, ypač turint galvoje, kad lietuvių hidronimų leksinis nagrinėjimas tuo tarpu pastebimai atsilieka – P. Skardžiui dalies vandenvardžių su *-nt-* kilmę reikėjo aiškinti pirmam. Sakysim, P. Skardžius pirmasis upės vardą *Birbintė* susiejo su liet. *birbinta* „klanas, valka“, gr. βόρβορος „purvas, nešvarumai“ ir pan. Įdomus ir upėvardžio *Žvarantà* lyginimas su la. *zvēruot* „rusenti, žerėti, spindėti, švitėti, mirgėti“, *zvirēt* „mirgėti, žerėti, žibėti, švitėti“, plg. lie. upės vardą *Žibà* : *žibėti* ir kt.

Tai, kas autoriaus palikta be etimologijų, iš tiesų yra neaišku, sakysim, *Jūžintas, Ošvenčià, Sýsvantas, Ušaňtè*.

Kas be ko, vienu kitu atveju ir pateiktieji aiškinimai atrodo ne visiškai įtikimi, svarstymini. Pavyzdžiui, upės vardas *Dergintas* kildinamas iš nepaliudyto, rekonstruojamo sudurtinio asmenvardžio **Dergintas* ar **Dergintas*. Tačiau bene įtikimiau šį upės vardą būtų sieti su lie. *Dárgè, Dargióji, Dargžlè, Dargùpè* ir pan., svarbiausia turint galvoje pr. *Dargen* ež., lat. *Dargainis* miškas ir kt. bei platesnį indoeuropietiškaį toponiminį kontekstą, visų pirma, Balkanų pusiasalio, ypač trakų vardyną².

Gieta ežero vardo *Geřmantas* siejimo su liet. asmenvardžiu *Geřmantas*³ bei su liet. *Girmuõ* : *girmuõ* „senas miškas, giria“⁴, dar

² В. Н. Топоров, К фракийско-балтийским языковым параллелям, „Балканское языкознание“, Москва, 1974, 47–48.

³ A. Vanagas, Lietuvos TSR hidronimų daryba, Vilnius, 1970, 118.

⁴ В. Šavukynas, Ežerų vardai, E—G, — Lietuvių kalbos leksikos raida (LKK VIII) Vilnius, 1966, 189

galima būtų turėti galvoje įmanomą ryšį su lat. *gařme* „šiluma“, trak-dak. *germas* „šiltas“, gr. *θερμός* „šiltas“, arm. *ǰerm* „šiltas“, av. *garəma* „šiltas“ : ide. **g^hhermo-* „šiltas“⁵.

Upės vardo *Kūrantas* negalima sieti su ežero vardu *Kurōnas*, nes pastarasis vandenvardis, pasirodo, yra naujas, kilęs iš slavizmo *kurōnas* „supilta kalva“; kupstas, kemas“. Vietovardžių, kilusių iš slavizmo *kurōnas*, Lietuvoje yra gana daug, plg. *Kurōnai* miškas (Degučiai, Dieveniškės), kapai (Joniškis, Tauragnai), laukas (Alsėdžiai), kalnelis (Salakas), *Kuronaĩ* bala (Gervėčiai) ir kt.

Bet, apskritai imant, P. Skardžiaus studija „Lietuvių vandenvardžiai su -nt-“ atrodo labai pavykusi. Be jos lietuvių ir baltų hidronimų tyrinėtojai dabar jau nebegalės išsiversti. Ji bus gera atrama tolesniems vandenvardžių aiškinimams.

A. VANAGAS

⁵ Žr. I. Duridanov, Trakisch-dakische Studien. Erster Teil. Die Trakisch-und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen, Sofia, 1969, 23.

Л. К. Цеплитис, Анализ речевой интонации, Рига, 1974, 272 с.

Исследования латышского лингвиста Лаймдота Цеплитиса хорошо известны литовским фонетистам. Его методы наблюдения просодических явлений и обработки акустических данных, изложенные в многочисленных статьях, успешно применяются в работах по литовской интонации. Поэтому появление книги „Анализ речевой интонации“ не было для нас неожиданностью. И все-таки она во многом превзошла наши ожидания. Вместо специального исследования отдельных аспектов латышской интонации Л. Цеплитис предложил нам стройную общелингвистическую теорию анализа и интерпретации всех просодических компонентов пред-

ложения, опираясь на собственные многолетние наблюдения над латышской бытовой, диалектальной, сценической речью и на невероятно богатую литературу как общелингвистического, так и сугубо специального характера: библиография работы охватывает свыше 1600 позиций.

Книга состоит из шести глав. Первая глава (с. 9–25) посвящается обзору основной литературы вопроса. Во второй главе (с. 26–30) дается краткий очерк лингвистических исследований латышского языка. В третьей главе (с. 31–55) излагается точка зрения автора на существующие основные методы получения исходного лингвистического материала. Центром